

MAGYARORSZÁG NEMZETI ATLASZA ÁLLAM ÉS NEMZET KÖTETÉNEK KIADÁSÁT TÁMOGATÓ ÉS KÖZREMŰKÖDŐ INTÉZMÉNYEK

Stratégiai partner

Központi Statisztikai Hivatal (KSH)

Egyéb támogató, közreműködő

Babeş–Bolyai Tudományegyetem (BBTE, Kolozsvár)

Földrajz Kar, Magyar Földrajzi Intézet

Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE)

Bölcsészettudományi Kar, Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet

Informatikai Kar, Térképtudományi és Geoinformatikai Intézet

Természettudományi Kar, Földrajz- és Földtudományi Intézet

Honvédelmi Minisztérium (HM)

Hadtörténelmi Intézet és Múzeum (HIM)

Zrínyi Térképészeti és Kommunikációs Szolgáltató Közhasznú Nonprofit Kft.

HUN-REN, Magyar Kutatási Hálózat

Bölcsészettudományi Kutatóközpont (BTK)

Néprajztudományi Intézet

Régészeti Intézet

Csillagászati és Földtudományi Kutatóközpont (CSFK)

Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont (KRTK)

Magyar Távirati Iroda (MTI)

Magyar Tudományos Akadémia (MTA)

Miskolci Egyetem (ME)

Műszaki Föld- és Környezettudományi Kar, Földrajz-Geoinformatika Intézet

Nemzeti Adó- és Vámhivatal (NAV)

Nemzeti Köszolgálati Egyetem (NKE)

Nemzeti Választási Iroda (NVI)

Nyíregyházi Egyetem (NYE)

Országos Széchényi Könyvtár (OSZK)

Pécsi Tudományegyetem (PTE)

Természettudományi Kar, Földrajzi és Földtudományi Intézet

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola (Beregszász)

Szegedi Tudományegyetem (SZTE)

Természettudományi és Informatikai Kar, Földrajzi és Földtudományi Intézet

Ungvári Nemzeti Egyetem (UNE), Ukrán–Magyar Oktatási-Tudományos Intézet

KÖSZÖNTŐ

Tisztelt Olvasó!

A magyar nép több mint ezer éve alkot államot Európa szívében. Történelmi alkotmányunk gyökerei egészen első királyunkig, Szent Istvánig nyúlnak vissza. Államiságunk első, nyugodtabb ötszáz évét azonban öt olyan évszázad követte, amelynek során honvédő háborúkat és szabadságharcokat kellett megvívunk nyelvünk, kultúránk és alkotmányos jogaink megőrzése érdekében.

Földrajzi helyzetünkéből fakadó viharos történelmünk következménye lehet az, hogy a magyarok évszázadok alatt kiforrtt politikai ésjárása egészen szövevényesnek hat más nemzetek fiai számára. Az okok figyelembe vételével azonban tisztulhat a rólunk alkotott kép.

Az első közülük, hogy Magyarország és a magyar nemzet határai immár több mint száz éve nem esnek egybe. Olyan területek vesznek minket körül, amelyek egykor szintén államunk szerves részét képezték, és ahol ma is sok honfitársunk él. A magyar állam kötelességének tartja, hogy segítse és támogassa őket, ahogy felelősséggel tartozunk azért a történelmi és kulturális örökségért is, amely a mai határainkon túl található.

A második az előző pontból is következik: a magyar állam szoros politikai, gazdasági és kulturális együttműködésre törekszik a Kárpát-medence és Közép-Európa többi népével. Összeköt bennünket, hogy hosszú időn át ugyanannak a soknemzetiségű birodalomnak a részei voltunk, hogy a XX. század számos tragédiáját éltük át egymás sorsársaiként; éppen ezért közös érdekünk, hogy a régióinkban béke és biztonság legyen.

Végül a harmadik ok. A magyar nemzet a nyugati világba illeszkedett keleti népként tekint magára. Nyelvünk, motívumkincünk, eredetmondáink az ázsiai sztyeppék nomád népeihöz kötnek minket, ugyanakkor hitünk, jogrendszerünk, épített és írott kultúránk a Nyugathoz. Ez a kétirányú kötődés hosszú időn át volt a szuverén magyar állam külpolitikai alapvetése – amely később kiegészült egy harmadikkal, a Balkán felé való nyitással is –, s abban a küldetésben öltött testet, hogy hazánk a tőlünk nyugatra, keletre és délre eső világnak ne ütközési zónája, hanem találkozási pontja legyen.

Ez a feladat áll előttünk ma is az Európai Unió tagjaként, a délről egyre erősebben fenyegető illegális migráció és egy, a szomszédunkban zajló szörnyű háború szorításában. E történelmi mutatóknak megvalósításához hasznos tudás ezer év tapasztalata.

ORBÁN VIKTOR
miniszterelnök

Köszöntöm az Olvasót!

Hazánk társadalmi, környezeti, gazdasági jellegzetességeit, államiságunk fejlődését jelentősen befolyásolják az ország térbeli adottságai. A Kárpát-medence szerzteágazó, sokszínű folyamatainak bemutatása elképzelhetetlen lenne a térbeli és a területi kölcsönhatásokat feláró, hosszabb időtávra visszatekintő adatok nélkül.

A széles körű tudományos összefogással megvalósuló Nemzeti Atlasz kötetei ezeknek az információknak a zászlóshajói, melyek bemutatják, mi is jellemez valójában bennünket és a szomszédos térségeket, miben és mennyire hasonlítunk vagy különbözünk egymástól.

A Waldo Tobler által megfogalmazott „a földrajz első törvénye” szerint minden mindennel összefügg, de a közelebbi dolgok erősebben hatnak egymásra, mint a távolabbiak. A térbeli kölcsönhatások a közeli, szomszédos helyek között valószínűbbek és erősebbek. A Magyarország Nemzeti Atlasza Állam és nemzet kötete igazolja ezt a tételt.

Európa közepén, a Kárpát-medencében, a magyar állam megalakulásával egy nyelvben, gondolkodásban, szokásaiban egyedi közösség jött létre. A magyar állam politikai és közjogi berendezkedése elválaszthatatlan a magyarok értékrendjétől és történelmétől. Az eltelt ezer évben az egyes történelmi korok lenyomatai összefüggő rétegeként épültek egymásra, és együttesen formálták a ma ismert magyar nemzetet.

A kötet azonban nemcsak a múltról, hanem legalább annyira a jövőről szól. Bízom abban, hogy a sorozat legújabb kötete is zászlóshajóként fog irányt mutatni számunkra, hogy a 21. század kihívásait együttes erővel lehetőségeké tudjuk változtatni a Kárpát-medencében.

KINCSES ÁRON
a Központi Statisztikai Hivatal elnöke

Köszöntöm az Olvasót!

A térképészeti tudománya – melynek gyökerei az ókorig nyúlnak vissza – ma virágkorát éli. A térképek, atlaszok tartalma pedig mindig is erőteljesen hatott az emberiség gondolkodásmódjára.

A kartográfusok a kezdetektől fogva arra keresték a választ, hogyan tudnák létrehozni a leghűbb térképeket. Jorge Luis Borges argentin költő, esszéíró, irodalomtörténész, filozófus A tudomány pontosságáról című rövid művében egy „Birodalmat” mutat be, ahol „a Kartográfia Tudománya olyan tökéletességet ért el, hogy... a Kartográfusok Kamarája akkora Térképet készített a Birodalomról, amekkora maga a Birodalom volt, és azzal pontról pontra egybeesett.” A valóságban 1:1-es térkép nincs, de emem régóta foglalkoztat a Borges-paradigma. Tud-e a tudomány olyan modelleket alkotni, amelyek teljes hitelességgel jelenítik meg a valóságot? A jó térkép annyira közelíti meg ezt az ideális és egyben lehetetlen célt, amennyire csak lehet. A Magyarország Nemzeti Atlasza sorozat és annak Állam és nemzet című új kötete – amely a HUN-REN Csillagászati és Földtudományi Kutatóközpont Földrajztudományi Intézetének vezetésével, Kocsis Károly főszerkesztői munkájával, széles szakmai összefogással készült – kétségtelenül ilyen alkotás.

Nemzetünk és országunk múltjának ilyen mélyreható, adataalapú feltárása, feldolgozása és térképen való megjelenítése páratlanul fontos ismeretanyag nemcsak a tudományos és a szakmai közönség, hanem az érdeklődők széles köre és minden magyar honfitársunk számára.

GULYÁS BALÁZS
a HUN-REN elnöke

Magyarország Nemzeti Atlasza (MNA)

www.nemzetiatlasz.hu

<i>Szerkesztőbizottság</i>
Kocsis Károly (elnök)
Klinghammer István (tiszteletbeli elnök), Nemerkenyi Zsombor (titkár),
Gercsák Gábor, Kincses Áron, Kovács Zoltán, Zentai László

<i>Kartográfiai Tanácsadó Bizottság</i>
Zentai László (elnök)
Bartos-Elekes Zsombor, Bottlik Zsolt, Buga László,
Gede Máttyás, Gercsák Gábor, Györffy János, Márton Máttyás,
Orosz László, Török Zsolt Győző, Ungvári Zsuzsanna

MNA Állam és nemzet kötet

<i>Kötetszerkesztők</i>
Kocsis Károly (főszerkesztő), Kovács Zoltán, Nemerkenyi Zsombor, Gercsák Gábor, Kincses Áron

<i>Fejezetszerkesztők</i>
Bába Iván, Borsos Balázs, Buga László, Győri Ferenc, Hajdú Zoltán, Halmai Péter, Hevesi Attila, Juhász Dezső, Kocsis Károly, Kovács Zoltán, Kulcsár Gabriella, Máttyás Szabolcs, Pál Viktor, Török Zsolt Győző, Várkonyi László

<i>Képszerkesztő</i>
Magyar Árpád

<i>Szakmai lektor</i>
Probáld Ferenc, Gercsák Gábor, Bereznay András (V. fejezet térképei)

<i>Nyelvi lektor</i>
Kálóczy Katalin, Gercsák Gábor

<i>Borítóterv</i>
Mezei Gáspár – HUN-REN CSFK Földrajztudományi Intézet, Kuti Ildikó – Civertan Bt.

<i>Arculatterv, tipográfia</i>
Kuti Ildikó – Civertan Bt.

<i>Sokszorosítás</i>
Keskeny és Társai 2001 Kft. keskeny nyomda.hu

<i>A kiadvány megjelenéséhez támogatást nyújtott:</i>
Magyarország Kormánya
HUN-REN, Magyar Kutatási Hálózat
Magyar Tudományos Akadémia

<i>A kötet szerkesztésének lezárása:</i> 2024. július 1.
--

<i>ISBN 978-963-9545-55-7</i> ö
ISBN 978-963-9545-69-4

MAGYARORSZÁG NEMZETI ATLASZA

ÁLLAM ÉS NEMZET

<i>Szerzők</i>
BÁBA IVÁN
BÁRTH M. JÁNOS
BARTOS-ELEKES ZSOMBOR
BENEDEK JÓZSEF
BICZÓ KRISZTINA
BOLLÓK ÁDÁM
BOROS LAJOS
BORSOS BALÁZS
BUGA LÁSZLÓ
CSÜLLÖG GÁBOR
FINTA ISTVÁN
FRISNYÁK SÁNDOR
GYŐRI FERENC
HAJDÚ ZOLTÁN
HALMAI PÉTER
HARDI TAMÁS
HEGEDŰS ÁBEL
HEVESI ATTILA
HONVÁRI JÁNOS
HORVÁTH FRIDERIKA
HUBAI LÁSZLÓ
JANKÓ ANNAMÁRIA
JUHÁSZ DEZSÓ
KITANICS MÁTÉ
KOVALCSIK TAMÁS
KRISKA OLIVÉR
KULCSÁR GABRIELLA
KVECK PÉTER

MARTON TIBOR
MASEK ZSÓFIA
MÁTYÁS SZABOLCS
MORVAI TÜNDE
NAGY MIKLÓS MIHÁLY
NEMERKÉNYI ZSOMBOR
OLÁH KRISZTINA
PÁL VIKTOR
PÁLNÉ KOVÁCS ILONA
PAP JÓZSEF
PAP NORBERT
REMÉNYI PÉTER
SIPOSNÉ KECSKEMÉTHY KLÁRA
SOMLYÓDYNÉ PFEIL EDIT
TÖRÖK ZSOLT GYŐZŐ
TRINGLI ISTVÁN
UJVÁRY GÁBOR
VADÁL ILDIKÓ
VÁRKONYI LÁSZLÓ
ZAGYI NÁNDOR
ZENTAI LÁSZLÓ

CSÜLLÖG GÁBOR
DEMETER GÁBOR
†DOMANOVSKY GYÖRGY
†ENGEL PÁL
FINTA ISTVÁN
†GLASER LAJOS
GÓRA ZOLTÁN
GYŐRI FERENC
HAJDÚ ZOLTÁN
HALMAI PÉTER
HARDI TAMÁS
†HARKAI IMRE
H. KÉRDŐ KATALIN
HONVÁRI JÁNOS
HORVÁTH FRIDERIKA
HUBAI LÁSZLÓ
JANKÓ ANNAMÁRIA
JUHÁSZ DEZSÓ
KITANICS MÁTÉ
†KNEZSA ISTVÁN
KOCSIS KÁROLY
KÓKAI SÁNDOR
KOMORÓCZY BALÁZS
KÓSA LÁSZLÓ
KOVÁCS ZOLTÁN
KOVALCSIK TAMÁS
†KRESZ MÁRIA
KRISKA OLIVÉR
KULCSÁR GABRIELLA
KVECK PÉTER
†MARTIN GYÖRGY
MARTON TIBOR
MASEK ZSÓFIA

MÁTYÁS SZABOLCS
MORVAI TÜNDE
†NAGY IVÁN
ÖRDÖG ISTVÁN
PÁLNÉ KOVÁCS ILONA
PÁL VIKTOR
PAP JÓZSEF
PAP NORBERT
REMÉNYI PÉTER
SOMLYÓDYNÉ PFEIL EDIT
SOÓS ESZTER
SZABÓ TAMÁS
SZÓKE BÉLA MIKLÓS
TÁTRAI PATRIK
TEKNŐS LÁSZLÓ
TINER TIBOR
TÖRÖK ZSOLT GYŐZŐ
UJVÁRY GÁBOR
VADÁL ILDIKÓ
VÁNDOR ANDRÁSNÉ
VÁRKONYI LÁSZLÓ
ZAGYI NÁNDOR

<i>Térkép- és ábraserzők</i>
†BARABÁS JENŐ
BÁRTH M. JÁNOS
BENEDEK JÓZSEF
BERTUS ZOLTÁN
BICZÓ KRISZTINA
BOLLÓK ÁDÁM
BOROS LAJOS
BORSOS BALÁZS
BUGA LÁSZLÓ
B. TÓTH ÁGNES

CSÜLLÖG GÁBOR
DEMETER GÁBOR
†DOMANOVSKY GYÖRGY
†ENGEL PÁL
FINTA ISTVÁN
†GLASER LAJOS
GÓRA ZOLTÁN
GYŐRI FERENC
HAJDÚ ZOLTÁN
HALMAI PÉTER
HARDI TAMÁS
†HARKAI IMRE
H. KÉRDŐ KATALIN
HONVÁRI JÁNOS
HORVÁTH FRIDERIKA
HUBAI LÁSZLÓ
JANKÓ ANNAMÁRIA
JUHÁSZ DEZSÓ
KITANICS MÁTÉ
†KNEZSA ISTVÁN
KOCSIS KÁROLY
KÓKAI SÁNDOR
KOMORÓCZY BALÁZS
KÓSA LÁSZLÓ
KOVÁCS ZOLTÁN
KOVALCSIK TAMÁS
†KRESZ MÁRIA
KRISKA OLIVÉR
KULCSÁR GABRIELLA
KVECK PÉTER
†MARTIN GYÖRGY
MARTON TIBOR
MASEK ZSÓFIA

MÁTYÁS SZABOLCS
MORVAI TÜNDE
†NAGY IVÁN
ÖRDÖG ISTVÁN
PÁLNÉ KOVÁCS ILONA
PÁL VIKTOR
PAP JÓZSEF
PAP NORBERT
REMÉNYI PÉTER
SOMLYÓDYNÉ PFEIL EDIT
SOÓS ESZTER
SZABÓ TAMÁS
SZÓKE BÉLA MIKLÓS
TÁTRAI PATRIK
TEKNŐS LÁSZLÓ
TINER TIBOR
TÖRÖK ZSOLT GYŐZŐ
UJVÁRY GÁBOR
VADÁL ILDIKÓ
VÁNDOR ANDRÁSNÉ
VÁRKONYI LÁSZLÓ
ZAGYI NÁNDOR